



Geliş/Received: 17/06/2023
Kabul/Accepted: 18/08/2023
Araştırma Makalesi / Research Article

ISSN: 2547-9725

MODERN ÜTOPYACI DÜŞÜNÜRLERİN İDEAL KENT ARAYIŞLARI*

O. Erdal ŞAHİN**

Öz

İdeal kentler, insanların hayalini kurdukları mutlu ve yaşanabilir mekânsal tasarımlardır. Bu çalışmada, modern ütopycı düşünürlerin mutlu ve yaşanabilir toplumsal mekân olan ideal kent tasarımları incelenmiştir. Çalışmanın amacı, modern ütopycı düşünürlerin ideal kent arayışlarının modern süreçte nasıl geliştiğini ortaya koymaktır. Çalışma, nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizine dayanmaktadır. Ütopya üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra modern dönemde ütopycı düşünür ve tasarımcıların nasıl bir kent arayışı içinde oldukları analiz edilmiştir. 18. yüzyılda başlayan sanayileşme ile birlikte yeni kapitalist süreçlerin batıda gelişen ütopyik kent modellerine yansıdığı görülmüştür. Bu açıdan modern ütopycı düşünürler, gelişmiş sanayi toplumların ihtiyaçlarını karşılamak ve kentsel düzenin eksik, yetersiz ve kötü yapısına karşılık alternatif yeni kentsel modeller geliştirmişlerdir. Geliştirilen modeller ile eskimiş kentsel dokunun kısmi islahı değil, kentlerin bütünüyle dönüştürülmesi amaçlanmıştır. Yaşanan değişimlerle birlikte kentlerin düzensiz alanları modern hale getirilmeye çalışılmıştır. Ütopycı düşünür ve planlamacılar, kentlerin eski kötü yapılarını yıkarak modern yapılar inşa etmeye çalışmış, sokak ve caddeleri ise düz ve açık hale dönüştürmeye gayret etmişlerdir. 19. ve 20. yüzyılın kent planlamacılarının, iktisadi ve toplumsal değişimi gözetererek yapmış oldukları ütopyik tasarımlar, ideal kent arayışları olarak ortaya konmuştur. Nihayetinde bu arayışlar, imkânsız ve belirsiz hayaller olmanın ötesine geçerek kentsel düzeni ideal şekilde değiştirebilecek tasarımlar olmuştur.

Anahtar Kelimeler: *İdeal kent, Ütopya, Ütopycı Düşünürler, Tasarım, Mekân*

JEL Kodu: N90, N93, R58, R52

* Bu çalışma yazarın, "Cumhuriyet Ütopyasında İdeal Kent: Ankara, İstanbul, Bursa" adlı doktora çalışmasının bir bölümünden türetilmiştir.

**Araş. Gör. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, erdal_sahin13@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-5964-4981

Atıf yapmak için/ To cite this article: Şahin,O.E.(2023). Modern Ütopycı Düşünürlerin İdeal Kent Arayışları. *Akademik İzdüşüm Dergisi*, 8(2): 465-494

Modern Utopian Thinkers' Search For The Ideal City

Abstract

Ideal cities are supposed to be the happy and livable spatial designs that people dream of. In this study, ideal urban designs that modern utopian thinkers describe as happy and livable social space in the modern period are analyzed. The aim of the study is to reveal how the Western thinkers' search for the development of the ideal cities in the modern era. The study is based on document analysis, a qualitative research method. In addition to the studies on utopia, it was analyzed what kind of a city utopian thinkers and designers were in search of in the modern period. Starting from the 18th century, industrialization and new capitalist processes have been reflected in the utopian city models developed in the West. In this respect, modern utopian thinkers have developed alternative new urban models to meet the needs of developed industrial societies and to respond to the deficient, inadequate and bad structure of the urban order. With the models developed, it is aimed not to partially rehabilitate the outdated urban fabric, but to transform the cities as a whole. With the changes experienced, irregular areas of the cities have been aimed at being modernized. Utopian thinkers and planners have tried to build modern structures by demolishing the old bad structures of the cities and tried to turn the streets and avenues into flat and open spaces. The 19th and 20th century urban planners' utopian designs, by their considering economic and social change, have been put forward as the search for the ideal city. Ultimately, these pursuits have gone beyond being impossible and vague dreams and have become designs that could ideally change the urban order.

Keywords: Ideal city, Utopia, Utopian Thinkers, Design, Space

JEL Codes: N90, N93, R58, R52

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze ideal toplumsal düzen, kentler üzerinde tasarlanmıştır. Lewis Mumford'un (1922: 12) belirttiği gibi insanların hayalini kurmuş oldukları kentler nihayetinde yaşadıkları yerlerdir. Başka bir anlamda insanların kendi yaşamlarını inşa etme süreci olan kentler, insanların hayal ettikleri ve maddi biçim verdikleri kolektif olarak üretilmiş yerlerdir (Harvey, 2008: 195-196). Bu nedenle Mumford (1965) ilk ütopyanın, kentin ideal formu olduğunu iddia etmiştir. Mumford'un ilk ütopyanın kent olduğunu iddia etmesi aslında bütün toplumsal düşlerin ilk tasarlandığı yerin kent olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu ise ütopyayı kent ile bütünleştirmekte ve kentler sıklıkla ütopyanın merkezinde yer almaktadır. İyi bir toplum düşü olan ütopya, ideal kentin detaylı tasarımı olarak ortaya çıkmaktadır. Ütopyalarda mutlu bir toplum vadinin tasvir edilmesinin temel amacı, "ideal toplum

tasarımına somut bir imge kazandırmak ve ona mekânsal ve kentsel” bir biçim atfetmektir.

İdeal mekâna dair düşünce, ilk olarak antik kent örneğine yansıtılmıştır. O döneme kadar fiili kent idealize edilirken, sonrasında ise idealize edilen kent fiiliyata geçirilmek istenmiştir. Bu nedenle kentin kendisi, ütopyik tasarıma ve yeniden inşaaya sıklıkla konu olmuştur. Antik çağ düşünürlerinden olan Hippodamus’tan 19. yüzyıldaki Haussmann’a birçok ütopyacı düşünür ve mimar, kentin basit ihtiyaçlarına çözüm bulmakla kalmayıp, geniş boyutlara sahip ve mükemmel toplumsal düzen için gerekli olan ideal bir kenti gerçekleştirmeyi amaçlamıştır (Mumford, 2007: 217). Onlar için ideal kent “ilahi bir düzendeki makro kozmik sistemin mikro kozmik” bir yansımasıdır. Bu, insan yaşamının kutsal tasavvuru ile başlamıştır (Kumar, 2005: 26). Bu tür kozmik yüceltmeler olmasaydı, insanlar kırsal alanlarda güzel ve mutlu bir hayat yaşayabilirlerdi. Güzel bir hayat yaşama ve gelecek nesillerin hafızalarında yer etme arzusuyla insanlar kentsel mekânlarda tapınaklar, saraylar, anıtlar, resimler ve yazıtlar gibi çeşitli eserler üretmişlerdir (Mumford, 2007: 124). Bu eserler sadece kentsel mekânlarda güç ve ihtişamı somutlaştırmakla kalmamış, aynı zamanda geçmiş ve gelecek zamanı birleştirmiş ve unutulmuş fikirleri gelecek nesiller için muhafaza etmiştir.

Ütopyacı düşünürlerin ideal kentler için yapmış oldukları tasarımlar, genellikle simetrik özelliktedir. Nitekim Platon’un *Devlet’i*, Thomas More’un *Ütopya* adasındaki Amaurote’si, Campanella’nın *Güneş Kenti*, Bacon’un *Yeni Atlantis’i* gibi ütopyik tasarımların benzer özellikleri simetrik anlayışın kentlerde hâkim olmasıdır. Bu tür ütopyik tasarımlarda amaç, mutlu yaşamın simetrik bir düzenle bütünlük içerisinde sunulmasıdır. Ayrıca ütopyalarda amaç, tasarlanan kentlerin gerçek dünyada hayata geçirmeye çalışmaktır. Ütopyacı düşünürlerin temel malzemesi olan hayalleri, gerçek dünyada toplumsal sorunlarla yüzleşerek var olan fabrikalar, dükkanlar, yollar ve yaşanabilir konutlar gibi yapısal çevreyi simetrik bir düzen içerisinde doğayla birlikte kurmaktadır. Ütopya ve ideal kent kavramları birbirine yakınlık gösterse de aslında hiçbir yerde olmayan ütopya, gündelik yaşamın kaotik dünyasına

karşıt bir vizyon ortaya koyarken, ideal kent bu vizyonun her yerde fiziksel tasarımının mümkün olacağı anlamına gelmektedir.

İdeal kent arayışlarında esas taşıyıcının mimarlık olduğu belirtilir. Nitekim modern dönemde Alberti ve Leonardo'nun mimari tasarımlarından son yüzyılın kent tasarımlarına kadar birçok düşünür ve mimar, ideal düzeni kentin bina, meydan, cadde ve sokaklarında uygulamaya çalışmıştır. Düşünür ve mimarlar, kentsel mekânı bir ideal çerçevesinde düzenlerken onlara toplumsal bir işlev kazandırmanın yanında sembolik anlamlar da yüklemişlerdir (Kumar, 2005: 29). Başka bir ifadeyle “bireylerin ve toplumun özlem ve isteklerine somut bir biçim vermeye” (Harvey, 2008: 246) çalışmışlardır. Sanayileşme ve makineleşmeye bağlı olarak kırdan kente göçün yoğun şekilde artması kentsel mekânı kökten değiştirmiştir. Bu durum mimarlık ve sanatta “yıkıcı yaratıcılık” sürecini kaçınılmaz kılmıştır. 19. yüzyılın ortasında Haussmann'ın Paris'in kent merkezini yıkıcı bir şekilde yeniden imar etmesiyle başlayan radikal süreç, aslında bilgi, düşünce ve teknoloji alanındaki dönüşümü yansıtmıştır.

Dolayısıyla bu çalışma, modern ütopyacı düşünürlerin yapmış oldukları kentsel mekân tasarım ve planlamaları, insan aklının kendine olan güveniyle birlikte, bilimsel, ekonomik, siyasi ve mimari ilerlemenin toplumsal alanlardaki izdüşümlerini açıklamaya çalışmaktadır. Ayrıca modern ütopyacı düşünür ve mimarların, ideal kentleri kusursuz şekilde inşa etme arzu ve çabaları, onların gerçekleştirilebilir olduklarını göstermektedir. Çalışma, nitel bir araştırma yöntemi olan doküman analizine dayanmaktadır. Ütopya üzerine yapılan çalışmaların yanı sıra modern dönemde ütopyacı düşünür ve tasarımcıların nasıl bir kent arayışı içinde oldukları analiz edilmiştir. Bununla birlikte çalışmada ağırlıklı olarak tarihsel araştırma yöntemi uygulanmış ve metin tarama yöntemi kullanılmıştır.

Çalışmanın amacı ise Batılı ütopyacı düşünürlerin modern çağda ideal kentlerin gelişimi için nasıl bir arayış içinde olduklarını ortaya koymaktır. Modern ütopyacı düşünürler, gelişmiş sanayi toplumlarının ihtiyaçlarını karşılamak ve kent düzeninin eksik, yetersiz ve kötü yapısına cevap vermek için

alternatif yeni kent modelleri geliştirmişlerdir. Geliştirilen modeller ile eskimiş kent dokusunun kısmen rehabilite edilmesi değil, kentlerin bir bütün olarak dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Yaşanan değişimlerle birlikte kentlerin düzensiz alanlarının modernize edilmesi hedeflenmiştir.

2. RÖNESANS'IN VE SOSYALİST ÜTOPYACILARIN İDEAL KENT TASARIMLARI

Rönesans döneminde ideal kent tasarımları orta çağdan farklı bir arka planda gerçekleşmiştir. Toplum hayatının giderek sekülerleşmesi sonucunda önemli kentlerde, biçimsel değerlere vurgu yapılırken eskiye dair estetik ilkeler ise yeniden yorumlanmıştır. Vitruvius, Alberti ve Filarete gibi mimarlar Rönesans gelişmelerinin arka planını oluşturarak ideal kentin çeşitli yönleriyle ilgilenmişlerdir. İdeal kentte askeri kışlalar, hapishaneler ve hastaneler gibi önemli kamu yapılarının yanında gelir seviyesine göre konut tipleri yer almıştır. Bu mimarların ideal kentlerinde açık şekilde rasyonel bir metot ve geometrik düzen esas alınmıştır (Rosenau, 2007: 42-45). Kentsel mekanlarda, düz cadde ve sokaklar, düzenli ve simetrik yapılar, taş ve tuğla yol döşemeleri, süslü çeşme ve anıtlarla estetik ve biçimsel düzen anlayışı getirilmiştir (Mumford, 2007: 432-435).

Rönesans kentleri aslında antik kentin prototipi olarak yeni bir formda tasarlanmıştır. Örneğin İtalya'nın Roma İmparatorluğu'nun eski ana toprakları üzerinde yer alması Floransa, Cenova, Venedik ve Roma gibi Antik Yunan kentlerini andıran bu kentleri, Rönesans'ın öncü kentleri haline getirmiştir. Bu dönemde ütopyacı tasarımlar dönemin insan tipine uygun olarak kurgulanmaya başlanmıştır. Bu tasarımlarda kentler, geometrik ve işlevsel olarak yeni formlarda tasarlanmıştır. Bu yeni formda tasarlanan kent dokusu aslında her dönemde insanlığın hayalini süsleyen mutlu toplumun ideal kent arzusunu yansıtmıştır. Rönesans'ın ideal kentleri geometrik ve matematiksel olarak bu arzusunun gerçekleşmesine zemin hazırlamıştır (Bayka, 2011: 14-15). Başka bir deyişle, kent mekânı hayal gücü yordamıyla geometrik ve matematiksel ilkelerle mükemmelleştirilmeye çalışılmıştır.

Rönesans döneminde birçok ütopyacı düşünür, tasarımlarını Platon'un *Devlet*'inin bir devamı olarak görmüştür (Kumar, 2003: 66). Rönesans mimarlarının ideal kent tasarımlarında amaç, *Devlet*'in fiziksel bir kopyasını oluşturmaktır. Rönesans'ın merkezî, dairesel ve dışa açılan kent tasarımı, farklı sınıflar ve meslekler için ayrılmış mekânları ile Platon'un idealize ettiği kentin fiziksel yansımasıydı. Nitekim Thomas More'un ütopyik kent kurgusu Platon'un *Devlet*'ini eyleme dönüştürme arzusu taşımıştır (Steintrager, 1969). More, *Ütopya*'yı yaşadığı dönemin önemli sorunlarına bir çözüm olarak ideal kent şeklinde tasarlamıştır. Ancak bu tasarım bazı yönleriyle geçmişteki ütopyik tasarımlarla benzer izler taşır. Geçmiş tasarımlardan farklı yönü ise rasyonel, eşitlikçi ve faydacı özellikleri ile hümanist bir yapıya sahip olmasıdır (Kumar, 2003: 68).

More'un tasarımında ideal kent bir plan üzerine kurulmuştur. Sokaklar ve meydanlar ulaşımı kolaylaştıracak ve rüzgârdan koruyacak şekilde planlanmıştır. Evler üç katlı taş ya da tuğla duvarlardan inşa edilmiş ve yol boyunca yan yana dizilmiştir. Evlerin arkasında geniş bahçeler vardır (More, 2000). More'un en büyük yeniliği, kentlilerin kırsal yaşama olan sevgisini teşvik ederek kır ve kent arasındaki eşitsizliği kırma girişimidir. Bahçelerin kentlerdeki önemini yeniden canlandırarak, bahçeyi kent planlamasının esas unsurlarından biri haline getirmeyi amaçlamıştır (Mumford, 2007: 407-409).

Rönesans'ın ütopyik düşünürleri, ideal kentlerini geçmişe özlem duyan bir yapıda tasarlarlarken geometrik ve bilimsel anlayışa bağlı kalmışlardır. Nitekim Campenella'nın (2011) *Güneş Ülkesi*, ortak bir merkeze sahip yedi daire şeklinde inşa edilmiştir. Her dairesel mekân, kentte icra edilen farklı sanat ve mesleklere ev sahipliği yapmaktadır. Tüm insan bilgisi fiziksel olarak kentin yedi dairesine yansıtılmıştır. Bunun bir başka örneği de Bacon'ın (2008) *Yeni Atlantis*'idir. *Yeni Atlantis* bilimin egemen olduğu ve deneysel bilgi yoluyla gerçeğe ulaşmayı hedefleyen ideal kent şeklinde tasarlanmıştır. Bacon bu ideal kent tasarımını, Platon'un ve More'un eserlerinden sentezleyerek ortaya çıkartmıştır.

Rönesans sonrası Aydınlanma ile birlikte gelişen rasyonel düşünce, mimari ve planlama yaklaşımlarına yenilik getirerek,

kentsel mekanlarda hızlı bir değişime neden olmuştur. Örneğin Pierre Charles L'Enfant'ın Washington DC planı, 18. yüzyılın rasyonel düşüncesinden etkilenmiştir. Bu planlama çalışmasının diğer Amerikan kentlerinde uygulanmasıyla birlikte kentsel alanlarda hızlı bir kapitalistleşme meydana gelmiştir (Tafari, 1976: 40). Dolayısıyla L'Enfant'ın kent planlamasında, “kent bütünü işlevlerini mekâna, konumsal ihtiyaçlara ve harekete feda etmekten” (Mumford, 2007: 493) kaçınılmamıştır. 18. yüzyılın rasyonel düşüncesinden etkilenen bazı Avrupa kentlerinde konumsal ihtiyaç ve hareket adına küçük ölçekli imar çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Petersburg da bu küçük ölçekli düzenlemelerin gerçekleştiği kentlerden biriydi. Bu dönemde Petersburg, orta çağın eğri büğrü ve dolambaçlı sokakları geometrik ve düz bir şekilde rasyonel yaklaşımla planlandı. Bu planın, dönemin Çarı tarafından gelenek ve dinî yapıların hâkim olduğu Moskova yerine Petersburg için yapılması ideal bir kent inşa edilmesi adına önemliydi. Bu dönemde kent büyük bir dönüşüm geçirmiş ve kısa sürede nüfusu hızla artarak Avrupa'nın en büyük yerleşim yerlerinden biri hâline gelmiştir. Bu durum Fransa İmparatoru 14. Louis'in Paris'te gerçekleştirdiği büyük ölçekli imar çalışmalarına benzetilmiştir (Berman, 2013: 237-238). Çünkü 14. Louis, Paris'in orta çağdan kalma surlarla çevrili kent dokusuna “doğrusal ve düzenli bir şekil vermiş, kentin önemli cadde ve meydanlarını inşa etmiş” ve yeni imparatorluk sarayını kentin dışında inşa ettirilmiştir (Le Corbusier, 2014: 9).

18. ve 19. yüzyıl Avrupa'sında dönemin birçok yöneticisi, yaşadıkları kentin sorunları hakkında bazı fikirlere sahipti. Ütopyacı düşünürlerin ise kentsel sorunlar hakkında fikir sahibi olmanın yanında bazı önerileri de vardı. Nitekim Charles Fourier gibi dönemin sosyalist ütopyacı düşünürleri, bilimsel ilkelere bağlı olarak modern kentin yeniden düzenlenmesi için ütopyik öneriler sunmuşlardı. Kentteki “yoksulluğu ve acımasız ekonomik düzeni toplumsal rahatsızlığın” temel kaynağı olarak görmüşlerdi (Kumar, 1990). Büyük kentler bu dönemde ekonomik sorunlarla birlikte sağlıklı ve düzensiz görünüme sahip olmuştur.

“Eğri büğrü, dar ve güzel yapılmış, sağlıklı yolların ortasında plansızca, tamamen gelişmiş güzel bir biçimde bir araya toplanmış

binalar ilkel bir şehir meydana getirirler. Fransa'nın şehirleri genellikle bu haldedir. İlkel bir görünüme sahip olmayan bir mahalleye nadiren rastlanır. Petersburg, Philadelphia, Amsterdam, New London, Nancy, Turin, Yeni Marsilya ve üç dört sokağını gezdiğinizde tümünü avucunuzun içi gibi bilebildiğiniz diğer uygar şehirler tekdüze, yarım yamalak ve dama tahtası gibi düzenlenmişlerdir. Bu şehirlerin geri kalan kısmını gezmeye cesaret edemezsiniz, zira iç karartıcı ve can sıkıcı bir görüntüye sahiptirler. İnsanlar da şayet biraz süslü ve farklılarsa, Paris gibi daha ilkel şehirleri tercih ederler (Ragon, 2010: 54)".

18. yüzyılda Paris gibi kentlerin eskimiş yapısı ve sefalet içerisindeki görüntüsü, Fourier gibi ütopyacı düşünürleri derinden etkilemiştir. İdeal kent tasarımı, ütopyacı düşünürler için bu tür sorunlara çözüm olarak sunulmuştur (Harvey, 2019: 110-113). Fourier'nin ideal kenti, birçok yönden dönemin sorunlarına cevap niteliğindedir. Ekonomik kaygının giderildiği ideal kentte, nüfus ihtiyaca yönelik belirli sayıda tutulmuştur. Aslında Fourier'nin tasarımı, Versailles sarayını andıran bir tür devasa otel şeklindedir. Bu tür devasa yapıların ilerleyen yıllarda çoğaltılması, geliştirilmesi ve birbirinin yakınında inşa edilmesi hedeflenmiştir. Fourier'nin ideal kent tasarımındaki insanlar, genellikle bahçecilik ve tarıma dayalı üretimi esas almış ve ortak mülkiyet anlayışıyla ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri imalata yönelmiştir (Rosenau, 2007: 156).

İdeal kent tasarımlarında insanların, "ortak mülkiyet anlayışı ile ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri büyük yapı kompleksleri" bulunmaktadır. Kentin konut alanları ve iş yerleri bir düzen içerisinde. Kentte ortaya çıkabilecek yangınların hızla yayılması engellenmiş, kirli ve düzensiz görünüm giderilmiştir. Kent, kötü hava koşullarından arındırılmış, sokaklar belirli genişlikte düzenlenmiş, kamusal alanlar ise kentin sekizde birini oluşturmuştur (Ragon, 2010: 51-52). Fourier'nin 18. yüzyılın sonlarına doğru bilimsel ilkelere göre ortaya koyduğu ütopyacı fikirler, "Paris gibi önemli bir kentin modern şekilde düzenlenmesi için önemli adım olsa da kaybolmuş bir geçmişe özlem taşıyan" yapıdaydı. Bu nedenle kapitalist düzen içerisinde modern kentsel hayatın hızla değişen gerçekleriyle ütopyacı düşünürlerin ideal kent tasarımları arasında bazı farklılıklar da vardı (Harvey, 2019: 110-113).

Fransız ütöpic sosyalistlerden farklı olarak İngiliz düşünür Robert Owen “Yeni Toplum Vizyonu” ile batı kentlerindeki kapitalist sistemi eleştirmiş, eşitlik ve sosyal adalete dayalı bir projeyi hayata geçirmeye çalışmıştır. Ona göre cehaletin ve acıların ortadan kaldırılması toplumda “aklın, bilginin ve mutluluğun” egemen olmasını sağlayacaktır. Owen bu projelerini New Lanark’ta uygulamaya çalışmış ve insanların “yaşam koşullarını iyileştirmek için ideal bir toplumsal düzen” önermiştir. Bu önerisini 19. yüzyılda Birleşik Krallık genelinde uygulamaya çalışmıştır (Owen, 2006). Dolayısıyla Owen, bu projeyi hayata geçirmeye çalışarak ideal bir toplumsal düzeni sosyal adalet ve eşitlik çerçevesinde amaçlamıştır. Owen’ın adalet ve eşitliğe dayalı yeni toplum vizyonunu, John Bellers’in 1696’da yayınlanan “Proposals for Raising a College of Industry” adlı eserine yer alan kırsal çevredeki dairesel uydu kolonilerle düzen arayışından ilham almıştır (Rosenau, 2007: 151).

3. PARIS’İN İDEAL KENT OLARAK DÜZENLENMESİ

Avrupa kültürünün biçimlendiği ve yüzyıllardır imparatorluk başkenti olan Paris’in, eskimiş ve ölümcül kargaşaya sahip kentsel dokusunun yeniden imar edilmesine ihtiyaç duyulmuştur. 17. yüzyılda imparator 14. Louis, Paris’i o döneme kadar ölümcül bir kargaşadan kurtarmaya çalışan büyük şehirci gibi davranmıştır. Küçük sokaklardan ve daracık yollardan ibaret olan bir kenti, kürek ve kazmalarla düzeltmeye girişen imparator, aslında bu imar çalışmalarını dönemin maliyeci bürokratlarından Jean-Baptiste Colbert’e yaptırmıştır. Nitekim modern binalar, bulvarlar ve yeşil alanların yanında kentin onursal giriş kapıları, ilerleyen yıllar öngörülerek imparatorun fermanıyla Colbert tarafından düzenlenmiştir. Güneş ülkesinin muhteşem imparatoru olarak vasıflandırılan 14. Louis iktidarı dönemindeki görüş “Paris, bir şehirden daha fazlasıdır, bir dünyadır” şeklindeydi (Le Corbusier, 2014: 250). 14. Louis, rasyonel yaklaşımla geometrik bir düzen içerisinde Paris’i modern hâle getirmeye çalışan kişilerin başında gelmiş ve onun Colbert’e yaptırmış olduğu modern düzenlemeler 19. yüzyılda üçüncü Napolyon tarafından kapsamlı olarak devam ettirilmiştir. Napolyon’un Baron Haussmann’a yaptırdığı büyük ölçekli düzenlemeler, Paris’i rasyonel bir şekilde dönüştürerek yoğun emek piyasasına hazır hale getirmeyi amaçlamıştır.

Hausmann, Paris'te yapmış olduğu geniş ölçekli imar çalışmaları ile modern kent plancılarının önemli ismi hâline gelmiştir. Nitekim karşıtları için o, “yıkımın sanatçısı” ve “ağır kent ameliyatlarının büyük öncüsü” idi (Kostof, 2007: 17-18). Paris gibi kentlerdeki düzenlemeler, kapitalist gelişim sürecinde “inşa edilmiş çevredeki eski sermaye yatırımlarının değerini koruyarak birikim artırmak ve yeni alanlar açmak” için yapılması gereken bir zorunluluktaki. Çünkü sermaye birikiminin sürekliliğine uyum sağlamak için kentsel çevrenin belirli dönemlerde yeniden düzenlenmesi demek, “mekânın kapitalist üretim” tarzının dışı vurumu demekti (Harvey, 2012: 298).

Paris, “Roma İmparatorluğu’na rakip olacak bir başkent şeklinde inşa edilirken, Fransa’da 1848 devrimi ile ilan edilen yeni imparatorluğu kutlamak ve ona yaraşır bir başkent olma” adına radikal şekilde düzenlenmiştir. Hausmann, “yeni imparatorluğun otoritesini ve gücünü görkemli şekilde kurgularken dönüştürülmesi gereken şeyin serbest sermaye dolaşımı” olduğunun farkındaydı. Serbest sermaye dolaşımının gelişebilmesi için radikal bir kentsel düzenlemeye ihtiyaç duymuştur. Hausmann bu nedenle Paris’i Batı medeniyetinin merkezi ya da en azından Fransa İmparatorluğu’na yakışır modern bir başkent hâline getirmeyi amaçlamıştır. Bu imar çalışmaları sadece kentin dokusunu değil aynı zamanda sosyal ve ekonomik yapısını da değiştirmiştir. Sermaye dolaşımının akışkanlığını sağlamak amacıyla Paris kent merkezinde hızla geniş yollar, büyük bulvarlar, düz ve uzun caddeler inşa edilerek araç trafiği hızlandırılmıştır. Simetrik ve düz çizgi anlayışına dayanan kentin mekânsal tasarımı, modern kent planlamacılığının tarzını da ortaya koymuştur (Harvey, 2019: 148-150). Paris’in merkezinde inşa edilen “düz ve geniş bulvarlar aynı zamanda yeni rejimin prestijine katkıda bulunmak” ve gerektiğinde güvenliği sağlamak amacıyla toplumsal huzursuzluğu kontrol etmek için tasarlanmıştır (Fishman, 2016: 23-24).

Büyük imar çalışmalarıyla düzenlenen Paris’in yeni binaları, caddeleri ve bulvarları 19. yüzyılın en büyük bayındırlık faaliyeti ve tarihî kentler için bir modernleşme örneği olmuştur. Nitekim bu imar faaliyetlerinin yakın örneği aynı

yıllarda Osmanlı'nın başkenti İstanbul'da da gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Paris'te gerçekleştirilen kentsel düzenlemeler, Osmanlı bürokratları için örnek teşkil etmiştir. Yapılan imar faaliyetlerini yakından gören Osmanlı bürokratları, başkent İstanbul için de benzer girişimlerde bulunmuşlardır. İlk olarak İstanbul'da, Altıncı Daire-i Belediye adıyla Paris belediyesine nispet edilerek yeni bir şehremaneti kurulmuştur. Bu kuruluşun nizamnamesinin ikinci maddesinde sokakların tanzimi, yeni kaldırımların yapımı, su ve kanalizasyon şebekelerinin düzenlenmesi, kentin temizlik ve düzenin sağlanması ve tüm bunlar için ise özel bir ödeneğin ayrılması gerektiği belirtilmiştir (Ergin, 1995: 1601). Belediyenin yapacağı düzenlemeler ve imar faaliyetleriyle İstanbul, Osmanlı Devleti'nin başkentine yaraşır bir şekle sokulmaya çalışılmıştır. Kentin eskimiş görüntüsü yerine, iktidarın gücünü ve devletin haşmetini yansıtan modern kamu binaları inşa edilmiş, sokak ve caddeler genişletilerek yeniden düzenlenmiş, altyapı ve hijyen gibi kentsel hizmetlere önem verilmiştir.

Haussmann'ın kente kazandırdığı yeni caddeler ve geniş yollar, Paris'in dolaşım sisteminin atardamarlarını oluşturmuştur. Bu yenilikler modern kentin imar anlayışında bir devrim meydana getirmiştir. Haussmann'ın, Paris'i yeniden planlayıp düzenlemesi modern kent anlayışının kapsamlı bir tezahürüydü. Çünkü o, teknokrat bir zihniyetle kent planlama ve imar çalışmalarına kapsamlı bir yaklaşım getirmişti. Bu yaklaşım sayesinde rasyonel bir işleyiş izlenerek kentsel mekanlardaki süprüntülerin hızlıca süpürülüp temizlenmesi amaçlanmıştır. Nitekim Kostof'un ifadesiyle, "her şeye kadir bu kent mantığı devrimciydi" ve yeni kapitalist bakış açısının da yol göstericisiydi. Giderek hastalıklı hale gelen kentte, yeni inşa edilen yollar ve uzun caddeler trafiğin kent merkezine kolayca akmasını sağlamıştı (Kostof, 2007: 18). Ayrıca Paris'in banliyöleri ve tenha bölgeleri kötü binalardan arındırılarak geniş ve ferah alanlar açılmıştır. Geniş alanlar, caddeler ve bulvarların yanı sıra köprüler, su yolları, anıtlar, büyük parklar gibi büyük kentsel düzenlemeler de Paris'in modernleşmesinin bir parçasıydı. Yüzyıllardır birbirinden izole edilmiş eski ve sefil orta çağ mahalleleri yok edilirken, "kent yoksullarının içe dönük ve dışa kapalı dünyası da ortadan kaldırılmış, geniş bulvarların ihtişamına ve yıkıcı estetiğine" kurban edilmiştir (Berman,

2013: 205-210). Başkent Paris'te düzenlenen ilk bulvar 1670 yılında 14. Louis tarafından yaptırılmış olsa da iki yüz yıl sonra açılan bu yeni bulvarlar hızlı trafiğiyle kentin yaşam tarzını etkilemiştir (Giedion, 1959: 660). Yeni açılan bulvarlar, modern yaşamın yeni tarzı olan kafeler, restoranlar, barlar ve mağazalarla donatılmıştır. Paris'in eski yapısı yıkılırken, özgürleştirmeyi umduğu eski kent yaşamı da yok edilmiştir.

Paris'in eski mahallelerinin dümdüz edilmesi, "geniş yolların kent trafiğine açılması, park ve yeşil alanların yapılması, düzen ve hijyen adına hastalıklı gibi görünen eski yapıların yıkılması" gibi uygulamalarda aslında Saint-Simon gibi düşünürlerin çalışmalarından esinlenilmiştir. Nitekim Napolyon, iktidara gelir gelmez sosyalist düşünürlerin ideal kent tasarımlarını gerçekleştirmeye çalışmıştır. İmparatorun, ideal kent planlarını büyük bir arzu ve "başarıyla uygulayan kişi Haussmann olsa da aslında bu fikir imparatorun kendisinden çıkmış", Haussmann ise bunu kabul etmiştir. İmparator gerekli çizimleri yapmış, yolları aciliyet sırasına göre renklendirmiş ve Paris'i dümdüz etme görevini ise Haussmann'a vermiştir (Ragon, 2010: 89).

Haussmann'ın kentsel düzenlemeleri Voltaire, Rousseau, Saint-Simon, Fourier gibi Aydınlanma çağının düşünürleri tarafından üzerinde durulan, kentin kaosa düzen ve ilerleme getirme arayışına hitap etmiştir. Paris, uzun yıllar hasta bir kent olarak görüldüğü için Haussmann bir kent cerrahına benzetilmiştir. Kentin canlı metabolizmasına yönelik işlevlerinde temiz hava, su ve kanalizasyonun önemi Haussmann tarafından üzerinde ısrarla durulan bir meseleydi. Fakat Haussmann, kenti sadece canlı bir metabolizma şeklinde değil özellikle mekanik ilerleme, bilimsel ilkeler ve tekniklere göre tasarlanan bir alan olarak görmüştür. Girişmiş olduğu kentsel tasarım ve düzenlemeler, "düz çizgi geometrisine ve mühendislik bilimine" dayanmıştır. Onun "mimari uygulamaları, Rönesans perspektifinden doğan sanatsal vizyona" işaret etmişti. Paris'in mekânsal perspektifi, "bilimsel ve ilerlemeci yönleriyle birlikte aydınlanma düşüncesinin akılcılığını ve imparatorluk iktidarının otoriter ideallerini" romantizmle birleştirerek yansıtmıştır (Giedion, 1959: 735; Harvey, 2019: 334-335).

Le Corbusier'ye (2014: 251) göre “maliyeci cerrah” olarak Haussmann'ın Paris için yapmış olduğu çizimler ve düzenlemeler keyfi olmakla birlikte şehirciliğin ideal sonuçları değildi. Dönemin mali ve siyasi düzenine hizmet etmesi için yapılan çalışmalardı. Paris kent merkezinin acımasızca kesilmesi ve yeniden düzenlenmesi ise sadece rant çevresine ve sermayenin kolaylıkla dolaşımına hizmet etmiştir. Haussmann, kentin kaosunu yıkarken kapitalizme hizmet eden yeni mekanları inşa ederek imparatoru da zenginleştirmiştir.

“Haussmann, 14. Louis'den, 15. Louis'den, 16. Louis'den, birinci Napolyon'dan sonra geldi ve Paris'in merkezini acımasızca kesti, çekilmez bir Paris'i; üstelik bir düşünme biçimine son vermeyi beceren bütün herkes için. İlkesel olarak, Haussmann ne kadar kestiye o kadar para kazanıyordu denebilir. Paris'i keserek imparatorun kasalarını doldurdu. Çok farklı türdeki yaygaralara kulak asmayan bu adam, altı katlı iğrenç binalar yerine altı katlı görkemli yapılar koymaktan, kokuşmuş mahallelerden göz kamaştırıcı mahalleler oluşturmaktan başka bir şey yapmıyordu. Eğer bulvarlarını yapmaya, banliyöye gitmiş olsaydı, fakir düşerdi. Paris'in merkezinde kestiği için işleri yolundaydı (Le Corbusier, 2014: 255)”.

Paris'in radikal şekilde düzenlenmesinin yanında, ilerleyen dönemlerde Howard, Wright ve Le Corbusier gibi ütopyacı tasarımcıların kentlere dair yapmış oldukları çalışmalar ise bir devrim manifestosuydu. Bu ütopyacılar, kentlerin imar ve planlamasında, ekonomik ve kültürel unsurları dikkate alarak hareket etmişlerdir. Çünkü geçmişte birçok tasarımcı, kentleri sınırlı bir yapıda ve kendi düşünce perspektiflerine göre süslemişlerdir. Fakat asıl önemli olan şey kentleri ideal şekilde değiştirmektir.

4. SANAYİLEŞME SÜRECİNDE İDEAL KENT ARAYIŞLARI

Batı'da gelişen sanayileşme süreci, kentsel alanları doğrudan etkileyerek düzensiz ve karmaşık hâle getirmiştir. Kentlerde yaşanan değişimin en etkili dışsal aracı, sanayileşme ile birlikte yeni kapitalist gelişmelerdir. Çünkü para ve güce yönelik kapitalizmin çıkarlarının arkasında kentlerde büyük dönüşümler yaşanmıştır. Harvey (2010: 39) bunun “batı kapitalizminde mekân ve zaman deneyiminde meydana gelen

köklü bir değişimden kaynaklandığını” iddia etmektedir. Bu köklü değişimle kentsel mekânlar, kapitalizmin yeni çıkarları doğrultusunda zaman ve hareketle birleştirilerek düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra kapitalizm, kentin her yerini alınıp satılabilir bir meta haline getirmiş ve el emeğinden fabrika üretimine geçişin önünü açarak sanayi kentlerini oluşturmuştur. Makineleşme ile birlikte sanayi üretiminin yayılması beraberinde kapitalist toplumları meydana getirmiştir (Ragon, 2010: 17). Makineleşmenin hızlı üretkenliği, Batı dünyasına etki ederek kentlerin iktisadi temeline ilişkin paradigma değişimine neden olmuştur. Kırsal alanlardaki nüfus, kasaba ve kentlere doğru yönelmiş, kentler ise büyük metropollere doğru dönüşerek kent merkezlerinin nüfus yoğunluğu giderek artmıştır. Kent arazilerindeki binaların ölçüleri ve kapladıkları alanlar genişlemiş, yeni devasa yapıların inşasının önü açılmıştır (Mumford, 2007: 448-452). Kent içi yol ağlarının düzenlenmesi ve demiryollarının giderek yayılması ile birlikte kentler, sanayileşmenin kapitalist ideallerine göre planlanıp düzenlenmiştir.

19. yüzyılda sanayileşmenin gelişimi kentlerde alt yapı ve hijyen sorunlarına neden olmuştur. Mumford’un belirttiği gibi “mekanik zaferiyle, bilimsel öngörülerıyla övünen bir çağ” olan bu yüzyıl, kentlerde birçok hijyen sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Mumford (2007: 575-576) bu durumu şöyle aktarmaktadır:

“Gece kömür, kentin üzerine çöküyordu. Hâkim renk siyahtı. Fabrika bacalarından simsiyah dumanlar çıkıyordu, çoğunlukla kentin içine dalan ve şeklini bozan tren manevra yerleri, her yer is ve kömür artığı yayıyordu. (...). Bu yeni çevre karanlık, renksiz, zehirli ve kötü kokuyordu.”

Sanayileşmenin neden olduğu kirlilik, 19. yüzyılda kentsel hijyene yönelik arayışları da önemli kılmıştır. Sanayi kentlerinde “temiz hava ve su, açık yeşil alanlar, parklar, hijyenik cadde ve sokaklar” artık modern planlama anlayışının zorunlu unsurları olmuştur. Kısaca modern şehircilik anlayışı ile toplum hayatına bu dönemde hijyen getirilmiştir (Ragon, 2010: 14). Kent planlama anlayışına modern hızıssihha, sanayileşmenin getirmiş olduğu zorunlulukla girmiştir. Bu tür sıhhi çalışmalar, 19. yüzyıl Avrupası’nın modern kentlerinde

görüldüğü gibi Paris'in bayındırlık faaliyetlerinde de etkili şekilde görülmüştür. Nitekim 19. yüzyılın ortalarında Baron Haussmann'ın Paris için yapmış olduğu bayındırlık faaliyetleri, Paris'i zorla temizleme ve hijyenleştirme projesine benzetilmiştir.

Paris, 19. yüzyılın ortalarında hızla artan nüfusuyla, sağlıksız bedene sahip hasta bir kent olarak tasvir edilmiştir (Le Corbusier, 2014: 248). Uzun yıllar hasta bir kent olarak görülen Paris, Haussmann'ın müdahaleleriyle kentsel bir ameliyata tabi olmak zorundaydı. Paris'in bedeninin bütün hastalıklardan, kanserli hücrelerden ve salgınlardan ancak toplu bir ameliyat neticesinde kurtulacağı düşünülmüştü. Hasta beden ve ameliyat benzetmeleri Paris gibi kentler için önemli ve çekiciydi. Kentin metabolizmasına yönelik işlevlerinde temiz hava, su, alt yapı ve kanalizasyon gibi unsurlar, canlı bir bedendeki arındırılması gereken şeylerdi. Dolayısıyla kentin dolaşım ve boşaltım sistemini oluşturan altyapı ve kanalizasyon çalışmaları ile Paris'in bağırsakları temizlenmişti. Temiz hava, açık yeşil alan ve park tasarımlarıyla solunum sistemi yenilenirken, kötü görünümlü yerleşim alanları ve binalar kanserli hücreler gibi kent bedeninden çıkarılıp atılmıştır. Kentin kanserli hücreler olarak görülen kötü yapıları kesilip atılırken, sokaklar, caddeler ve ana yollar vücudun tıkalı damarlarının açılması gibi trafik akışını sağlayacak şekilde yeniden düzenlenmiştir (Harvey, 2019: 334-335). Paris, canlı bir beden gibi Haussmann'ın eliyle toplu bir ameliyat geçirerek sağlıklı şekilde düzenlenmiştir.

19. yüzyılda kentlerin dirençli bir bedene sahip olmaları için temizlik ve hijyen konuları hayati öneme sahipti. Özellikle bu yüzyılın ortalarında Paris gibi büyük kentlerde belirli aralıklarla ortaya çıkan salgınların kontrol altına alınması kent sağlığı açısından önemli bir gelişmeydi. Temizlik ve hijyen, kentlerin sıhhi hususlarda planlanıp düzenlenmesini zaruri hâle getirmiştir. Kentlerin sıhhatli bir bedene, yani modern ve güzel bir yapıya kavuşmaları için Haussmannvari cerrahi müdahalelerin yapılması, 19. yüzyılın kent planlamalarında etkili olmuştur. Kentlerde yapılan imar çalışmaları, bir anlamda kentin solunum, dolaşım ve sindirim sistemlerini güçlendirerek sağlıklı bir yapıya sokmuştur.

Kentlerin sağlık açısından ele alınması, 19. yüzyılın kentlerinde meydana gelen önemli bir gelişmeydi. Bu önemli gelişme, örnek olarak 1875 yılında Dr. Benjamin W. Richardson'un *Sağlık Kenti* adlı çalışmasında görülmüş ve kentlere tıbbi bir standart önerilmiştir. Bu ideal kentin, yerleşim alanlarına göre nüfus yoğunluğu belirlenmiş, kömürlü lokomotifler yer altından geçirilmiştir. Kentin hücrelerini oluşturan evler ve kamusal yapılar, hijyenik kurallara göre ve belirli uzaklıklarda inşa edilmiştir. Bu ideal sağlık kentinde hastalıkların türüne yönelik küçük hastaneler tasarlanıp hem mekânsal ve hem de yaşamsal olarak tıbbi standartlar getirilmiştir (Mumford, 2007: 579-584).

Richardson'un tasarımında ideal kent, "yirmi bin evden oluşan yüz bin kişilik bir nüfusa sahiptir". Büyük salgın hastalıkların önlenmesi ve kent sağlığı için nüfus eşit şekilde dağıtılmıştır. Evler gün ışığı ve temiz hava gibi sağlıklı yaşam koşullarına uygun olarak tasarlanmıştır. Doğu-batı yönünde uzanan geniş ve ferah caddeler, yeşil alanlar ve parklar kentin hem güzelliğine hem de sağlığına katkıda bulunmuştur. Kentin tüm sokak ve caddeleri her gün yıkanıp temizlenmiştir. Salgın hastalıklarla mücadelede etkin bir sağlık sistemi geliştirilmiş ve ana caddeler üzerinde küçük hastaneler tasarlanmıştır. Çöp gibi katı atıklar düzenli olarak toplanmış ve hastalıkların önlenmesi için bertaraf edilmiştir. Richardson bu ideal kentin hayata geçirilmesini halk sağlığı açısından önemli görmüştür (Richardson, 1876).

19. yüzyılın sonlarında Patrick Geddes, Frank L. Wright ve Ebenezer Howard ise sanayi devriminin dönüştürdüğü kentlere karşı, kır ve kentin ideal yönlerini birleştirmeye çalışmışlardır (Kumar, 2005: 29). Geddes, mimari planlamacıdan ziyade bir düşünür ve tasarımcı olarak ideal kenti ele almıştır. Ancak Geddes'in yaklaşımı görsel olmaktan çok rasyoneldir. Frank L. Wright'ın ise mevcut kentlerin hantal ve kaotik vaziyetlerinden duyduğu hoşnutsuzluk ve güvensizliğe alternatif olarak *Broadacre City* idealini ortaya koyarak, insanın doğayla iç içe yaşamına inanmaktadır (Rosenau, 2007: 162). Wright'ın ütopyik tasarımı olan *Broadacre City*'nin temel amacı, kır ile kent hayatının ayırımını birleştirmektir. Ona göre kır ile kent arasında fiziksel bir ayırım yoktur. Ayrıca aşırı kentleşmenin

birçok zararı olmasının yanında çoğunluğun tahakkümünü de yansıtmaktadır (Fishman, 2016: 156-157). Aşırı kentleşmiş distopik bir toplumun sorunlarına çözüm olarak sunulan Wright'ın *Broadacre City* tasarımında, kentli aynı anda hem çiftçi hem fabrika işçisi hem inşaatçı hem de sanatkardır. Çalışma ve boş zamanın birbirine zıt görünmeyen bir yer olan *Broadacre City*'de insan ve makinenin bir denge içinde durduğu, makine insanı köleleştirme ve üretimi hızlandırmak için değil işleri hafifleterek yaşamı kolaylaştırmak için gerekli olduğu vurgulanmıştır. Kent ve kır arasında sadece fiziksel değil kültürel ayrımların da ortadan kalktığı bu bahçe kent modeli hem kırım doğaya yakınlığını hem de yerinden yönetim sayesinde kentin kamusal hizmet ve sosyo-kültürel olanaklarını bütünleştirmektedir (Dougherty, 1981: 244).

Dönemin ütopyacı düşünürlerden etkilenen Howard ise *Yarının Bahçe Kenti* ile yeni bir medeniyet oluşturacak kentsel gelişim modeli tasarlamıştır (Harvey, 2008: 313; Mumford, 1961: 176). İdeal kenti gerçekleştirmek için Howard, büyük nüfuslu kentlerin endüstriyel kirliliğine, sağlıksız ve düzensiz banliyölerine karşılık, sınırlı nüfuslu, düzenli ve sağlıklı yerleşimlere sahip daha organik bir kent önermiştir (Giedion, 1959: 685-686). Howard'ın bu ideal kentinde sosyal mekân tüm kurumlarıyla birlikte düzenlenmiştir. Kentsel altyapı ve sıhhi düzenlemeler toplum sağlığını koruyacak şekilde yapılmış, kamusal alanlar çevreyi güzelleştirecek yeterli sayıda park ve bahçelerle donatılmıştır. Londra gibi büyük “modern kentlerde düzenli bir merkezleşme oluşturularak nüfus yoğunluğunun ve düzensiz büyümenin önüne geçileceğini” öne sürmüştür. Bahçe Kent yaklaşımının hayata geçirilmesiyle kent merkezlerindeki nüfus yoğunluğunun azaltılması, düzensiz büyümenin önüne geçilmesi, temiz hava ve gün ışığının “kentli hakkı” olarak kazandırılması amaçlanmıştır (Howard, 1902: 13).

Howard'ın *Bahçe Kenti* dönemin ütopyik tasarımları içerisinde son derece ideal ve gerçekleştirilebilecek kadar uygundu. Bu ideal kent, organik sınırlara ve düzene dayalı ekolojik bir çerçeve içinde “kır ve kent arasındaki dengeyi gözeten rasyonel bir kentti”. Onun “kırsal ve kentsel değerleri bir araya getiren organik yaklaşımı, sonraki dönemlerde kentsel gelişme ve planlama hareketlerini” etkilemiştir (Ward, 2002: 32-

33). Howard sadece kentin fiziksel gelişimini değil, aynı zamanda kırsal ve kentsel yaşam tarzlarının birleştirilmesini de planlamıştır (Mumford, 1961: 182). Planlamanın amacı, insanların sağlık ve refah standartlarını artırmaktı. Bu amaca ulaşmak için kırsal ve kentsel yaşamın sağlıklı, doğal ve ekonomik alanlarını birleştirmek gerekmiştir. Otuz bin nüfuslu dairesel şekilde planlanan “Bahçe Kent”, yeşil kent estetiğinde tasarlanmıştır. Bu tasarımdaki amaç, aslında Londra gibi büyük kentlerde görülen kaotik büyümenin önüne geçerek simetrik ve orantılı bir büyümenin gerçekleştirilmesiydi (Howard, 1902: 22-52). Bahçe Kent’in simetrik tasarımı, birlikteliğin simgesi ve örgütlü bir toplumun işaretiydi. Modern yaşamın tüm ihtiyaçları göz önünde bulundurularak planlanan kent, sağlıklı ve müreffeh bir kentin ütopyik özelliklerini taşımıştır. Yerleşme ve sosyal kooperatifler için önemli bir proje olan “Bahçe Kent, bozulmamış kırsal alanlarda kesintisiz yeşil bir kuşakla çevrili”, verimli, sağlıklı, güzel bir tasarımıdır (Fishman, 2016: 43-47). Bu açıdan *Bahçe Kent*, sterilize edilmiş ideal bir kent arayışıdır ve geçmişteki tüm kentsel ütopiyaların karakterize edilmiş formudur (Miles, 2007: 62-65).

5. 20. YÜZYILIN BAŞLARINDA İDEAL KENT ARAYIŞLARI

Howard, Wright ve Le Corbusier gibi ütopiyacı tasarımcılar, 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında kaotik hâle gelen büyük kentlerin sorunlarına cevap vermenin yanında modern toplumun yaşayacağı yeni kentsel tasarımlar hazırlamışlardır. Bu tasarımlar, geleceğin ideal kentleri olarak modellenmiştir. İdeal kent modelleri, eskimiş ve sorunlu kentsel alanlar üzerinde değil, inşasının daha kolay olacağı kır ile bütünleşik şekilde boş alanlarda tasarlanmıştır. Bu ideal kentler, modern toplumun ihtiyaçları doğrultusunda hazırlanan “rasyonel bir düzen ve ilerlemenin” mekânsal izdüşümleriydi. İnsanların birbirleriyle barış içinde ve doğa ile uyumlu yaşadığı kusursuz toplumsal mekanların ütopyik şekilleriydiler. Bu ideal kent tasarımları, son yüzyılın büyük kentlerine model olmuştur. Çünkü Batı’nın büyük kentlerinde sanayileşmeyle ortaya çıkan kaos ve korku, özlem duyulan mutlu toplumsal mekânları bir beklenti olmanın ötesine geçirerek zorunlu kılmıştır. Howard, Wright ve Le Corbusier gibi tasarımcılar için eskimiş “büyük kentler, ideal kentlerin karşıt bir imgesi ve onların cennetlerine

ilham veren” cehennemlerdir (Fishman, 2016: 14-21). Büyük kentlerin bunaltıcı ve kaotik hâle gelmesinin nedeni ise geometri aklıyla düzenlenmemesidir. Le Corbusier (2014: 22-24) için geometrik düzenin egemen olduğu kentler, kaotik ve sıkıcı durumdan uzaktırlar. Bununla birlikte kentlerde geometrik düzen ne kadar kusursuzsa insanlar da o derece mutlu ve güvencedir.

20. yüzyılda doğrusal ilerleme ve geometrik düzen ile tasarlanan kentler, teknoloji merkezli bir hüviyet taşımıştır. İnsanlığın bütün ideallerini gerçekleştirmek için kullanılan “teknoloji, tekkelci bürokratik iktidarın” gizli bir aracıydı (Harvey, 2010: 51). Bu gelişmeyle birlikte kentsel mekânlar bürokratik iktidarın ve teknik ilerlemenin sistematik üretimi haline gelmiştir. Berman (2013: 223-225) bu “teknik ilerlemeyi yeni kentsel mekân komplekslerinde modernizmin yeni bir tarzı” olarak değerlendirmiştir. Çünkü “19. yüzyıl kent mekânlarında cadde ve bulvarlar ön plandayken, 20. yüzyılda modernizmin ayırt edici özelliği otoyollar şeklinde” ön plana çıkmıştır. Bu durum, “modernizmin kentsel mekânı güçlü bir şekilde mobilize” etmesiydi. Nitekim Le Corbusier, *Yarının Kenti* adlı büyük modern kent manifestosuyla yeni bir sokak ve yol vizyonu ortaya koymuştur. Eskiden insanlar sokakları ve caddeleri hayvan gücüne dayalı araçlarıyla özgürce kullanabiliyor ve bir tür kentsel cennette huzur içinde dolaşabiliyordu. Fakat 20. yüzyılda ise sokaklar ve caddeler hızlı kent trafiğinin tehlikeli alanları hâline gelmiştir.

20. yüzyılın modern insanı, kent trafiğindeki “ağır, hızlı ve tehlikeli kütle ve enerji yığınına tek başına direnen bir yaya” hâline gelmiştir. Hızla artan araç trafiği kentsel alanlara yayılarak modern yaşamı kaosa sürüklemiştir. Kentin, “sokak ve caddeleri artık insanlara değil, hızlı trafiğe ait olmuş ve sokaktaki insan, arabadaki insan konumuna” geçmiştir. Arabadaki insan algısı, 20. yüzyılın kent planlamalarını yeni bir paradigma ile etkilemiştir. Yeni tip makineleşmiş sokak ve caddeler ile geleceğin ideal kentinin “sadece trafiğe ait olacağı vizyonu” ortaya atılmıştır. Bu vizyonu geliştiren Le Corbusier, sokakların yerini geniş ve yeşil alanların aldığı, “otoyolların ve büyük gökdelenlerin hâkim olduğu yeni bir devrimci mimari” ortaya koymuştur. Yeni modern kentsel çevrede eski caddeler

kaldırılarak yüksek simetrik gökdelenler ve yeni kentsel otoyollar yapılmıştır (Berman, 2013: 216-227). Bu paradigma geleceğin planlamasını ve ideal kent tasarımlarını etkilerken, otoyollar (ekspres yollar) kentin sıradan caddelerinin yerini alarak düzen ve ilerlemenin bir göstergesi haline gelmiştir.

Le Corbusier'nin ideal kent tasarımlarına en cesur ve özgün katkısı simetrik gökdelenler ve binalardır. Dar sokakların yerini artık yüksek binalarda ya da gökdelenlerde hareketli dikey asansörler almıştır. Nitekim Max Weber için “Batı dünyasında aklın egemenliği bürokrasinin egemenliği” anlamına geldiği gibi, yüksek gökdelenler de bürokrasinin merkezleri, aklın ve ilerlemenin zaferi olarak sembolize edilmiştir (Fishman, 2016: 184). Le Corbusier'ye (2014: 177) göre, “modern kentin merkezinde inşa edilen gökdelenler ve kuleler, düzenli bir dünyaya hükmeden yeni güç merkezleridir. Bu gökdelenler hem kentin hem de tüm ülkenin aklını barındırmıştır.” Üretim, komuta, iletişim ve ticari faaliyetler; telefon, telgraf, radyo gibi zamanı ve mekânı fetheden tüm araçlarla birlikte burada merkezleşmiştir.

Le Corbusier tarafından tasarlanan kent, Saint-Simon'un ütöpik düşüncesinin 20. yüzyıldaki yeni versiyonuydu. Çünkü “Saint-Simon, toplumun teknik ve bilime dayalı yeni bir düzene doğru” geliştiğini savunuyordu. Bu “yeni düzen bilim ve tekniğe dayanıyordu. Ona göre toplumun tek amacı üretim olmalıydı” (Ragon, 2010: 44) ve bunun sonucunda üretim merkezleri, bankalar ve ticarethaneler gibi büyük kurumların zaferine tanık olunacaktır. Dolayısıyla bu modern kurumlar ve üretim faaliyetleri toplumsal hayata düzen ve ilerleme getirecektir (Fishman, 2016: 186).

Le Corbusier'nin düşüncesinde merkezî bir yere sahip olan Saint-Simon, ideal “endüstriyel hiyerarşi toplumu” tasarlamıştır. Kentsel mekânı teknolojik olarak ele alarak verimli bir organizasyonla üretimi hedeflemiştir. Le Corbusier, Saint-Simon ile aynı dönemin ütopyacı düşünürlerinden Fourier'den de etkilenmiştir. Her iki düşünürün özgün yönlerini birleştirerek yeni çağa uygun olarak kendi ideal kentini ortaya çıkartmıştır (Fishman, 2016: 184; Ragon, 2010: 51). Le Corbusier'nin ideal kent tasarımının en açık örneklerinden biri 1925 yılında Paris için hazırladığı Voisin Planı'dır. Bu plan ile

Paris “kent merkezinin kesintisiz trafik için geniş bir otoyol ile ikiye bölünmesi” amaçlanmıştır. Kentin merkezine yüksek gökdelenler dikilmiş ve bunların etrafında modernlik adına park ve bahçeler tasarlanmıştır. Haussmann nasıl 19. yüzyılın ortalarında Paris'in düzensiz ve kötü mahallelerini ortadan kaldırıp yerlerine gösterişli modern mahalleler ve sokaklar inşa ettiyse, Le Corbusier de yeni bir anlayışla kent merkezini ihtişamlı kuleler ve geniş otoyollarla açmayı tasarlamıştır. Le Corbusier (2014: 88) her ne kadar Haussmann'ın Paris kent merkezini rant için acımasızca kesmesini eleştirse de büyük kent merkezlerinin yıkılmasını ve yeniden inşa edilmesini soğukkanlı şekilde düşünmüştür. Büyük kent merkezlerini yıkıp yeniden inşa etmek, “pislik yuvası banliyöler kuşağını ortadan kaldırmak”, bunları kentin uzağına taşımak ve onların yerine, zamanı geldiğinde değeri artan bir sermaye birikimini oluşturmayı düşünmüştür.

Le Corbusier'den ayrı olarak 20. yüzyılın başlarında Robert Moses ise New York'ta kültür merkezleri, konut tasarımları, köprüler ve tüneller ve en önemlisi otoyollar inşa ederek modernlikte ilerleme fikrini sık sık vurgulayan ütopyik tasarımcıların başında gelmiştir. Moses, bunlara karşı çıkmayı “ilerlemeye ve modernliğe karşı çıkmak” olarak eleştirmiştir. Bu durumda; “yaptıklarına karşı çıkmak, bizatihi moderniteye karşı çıkmaktı; tarih ve ilerlemeye karşı koymak, makine düşmanı olmak, gerçeklerden kaçmaya çalışmak, yaşamdan, serüvenden, değişim ve büyümeden korkmak demektir” (Berman, 2013: 415). Moses'in New York'ta gerçekleştirmek istediği ütopyik kentsel düzenlemeler, Avrupa'da son yüzyıllarda gerçekleştirilen radikal düzenlemelere benzetilmiştir. Nitekim Berman, kentsel alanlarda ki bu yıkıcı düzenlemeleri şöyle aktarmıştır:

“Moses'in [kente yönelik] pervasız acımasızlığı, geniş ufuklu zekâsı, takıntılı enerjisi ve hırsı, yıllar geçtikçe yarı mitolojik bir şöhrat kazandırdı ona. Tarih ve kültürel mitolojideki tiransı yapıcı ve yıkıcılardan oluşan uzun bir silsilenin sonucuydu adeta. XIV. Louis, Büyük Petro, Baron Haussmann gibi Moses, kendisine görkemli bir şöhrat sağlamak için elinden geleni yaptı, hatta bir canavar olarak nam salmaktan hoşlanmaya başladı.

Bunun kamuoyunu ürküteceğini ve potansiyel karşı çıkışları ortadan kaldıracığını düşündü (Berman, 2013: 390-391)”.

Moses, Haussmann'ın enerjisine ve kararlılığına sahip bir şehirci olarak görülmüştür. Haussmann, Paris'i dönüştürürken kentin gövdesine kılıç gibi darbeler vurmuş, kent merkezindeki karmaşık yapıları temizlerken trafik sorununu da cesurca açtığı düz ve geniş yollarla çözmüştü. Ancak 20. yüzyılda büyük modern kentler için daha cüretkâr düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur. Bunun için yapılması gereken en önemli şey ise araç trafiği, yayalar ve evlerin birbirleriyle olan karmaşasını ortadan kaldırarak kent merkezlerinin kaotik hâlden kurtarıp rasyonel bir düzene sokmaktır (Giedion, 1959: 735).

Moses, rasyonel bir plan dâhilinde tasarlamış olduğu projeleriyle modern dünyayı ve insanları mutlaka dönüştürdüğüne inanmıştır. Ancak, yüksek binalar ve otoyollar gibi büyük projeler modernitenin düzen ve estetiğini gösterememiştir. Bu bakımdan Moses'in büyük projeleri sadece kentsel mekânın modernleşmesinde yeni bir aşamayı değil, aynı zamanda modern düşüncede bir kırılmayı temsil etmiştir (Berman, 2013: 401). Modern teknoloji ve sanayinin muazzam şekilde kutsallaştırılması, Moses'in ütöpik tasarımındaki yol ve köprüleriyle sembolize edilmiştir. Moses'in büyük ütöpik çalışmalarına itiraz eden Jane Jacobs (2011), planlama ve projelerin kentlere büyük hayal kırıklığı getirdiğini belirtmiştir. Kentlerin araç trafiğinden daha karmaşık sosyal ve ekonomik sorunları vardır. Kentlerin, arabalar için geniş yollardan çok, insanların rahat ve güvenli bir şekilde hareket edebilecekleri sokaklara, kaldırımlara ve parklara ihtiyacı vardır.

6. SONUÇ

Modern ütopyacı düşünürler, gelişen toplumsal süreçlerde insanların yaşadığı yetersiz, kötü ve düzensiz yapıya ve kentlere alternatif modeller ortaya koymuşlardır. Mevcut toplumsal mekâna alternatif bir model sunarak hep ideal ve özlenen bir dünyaya ya da kentlere duyulan ihtiyacı tarif etmişlerdir. İdeal kentlere duyulan ihtiyaç, geçmiş düzene ait olan şeylerin ve sosyal mekânın sorgulanmasını beraberinde getirirken, gelecek tasarım ve planlamasının da önünü açmıştır. Rönesans sonrası özellikle 19. yüzyılın sonları gibi yaşanan büyük toplumsal

sorunların merkezinde yer alan kentler, düzen ve ilerleme fikri ve yeni toplumsal mekân inşa etme arayışları ile önemli dönüşümler geçirmiştir. Sanayileşmenin getirmiş olduğu sorunlar kentleri kaosa düşürmüş, kent merkezlerini kötü bir görünüme büründürmüştür. Bu açıdan ütopyacı düşünürler, kentsel mekânların yetersiz ve kötü görünümüne karşı ideal kent modelleri geliştirerek düzen arayışına girişmişlerdir. Ütopyacı düşünür ve kent tasarımcıları, modern toplumun mutlu yaşayacağı ve bütün ihtiyaçlarının karşılanacağı ideal kent modellerini ortaya koyarken aslında ideal toplumsal düzeni de kurmak istemişlerdir. İdeal kentsel düzenin gerçekleştirilmesi, son yüzyıllarda yapılan kentsel çalışmalara yansımıştır. Bu kentsel tasarım ve çalışmalarda, bilimsel yaklaşımlar ve teknik ilerlemeler ön plana çıkarken insan unsuru yani kent sakinleri göz ardı edilmiştir.

İdeal kent arayışlarında bilimsel ilerleme ve teknik gelişmenin önemi yanında kentlerin büyüme unsuru da önem arz etmektedir. Modern dönemde sanayileşme ve yeni kapitalist süreç, toplumsal mekâna olumsuz yansımış ve kentler büyüyerek kaotik bir hâl almıştır. İdeal kent tasarımlarındaki ilerleme ve düzen vurgusu bu kaotik durumun çözümüne yönelik esas ilkelerdir. Kentsel mekânlarda ideal düzen arayışları, bir yandan kaotik durumu gidermeye çalışırken diğer yandan ekonomik gereksinim ve kapitalist çıkarlara da hizmet etmiştir. Bu açıdan birçok modern ütopyacı düşünür, gelişmiş sanayi toplumlarının ihtiyaçların karşılamak ve daha yaşanır alanlar için yeni kentsel modeller geliştirmişlerdir. Bu modeller ile sadece kentlerin düzenlenmesi değil aynı zamanda ideal hâle getirilmesine çalışılmıştır.

19. yüzyılın ortalarında “düzen ve ilerleme” ilkeleri, ütopyacı mimar ve düşünürler tarafından bulvarlar, düz caddeler, parklar ve sanatsal yapılar şeklinde kent merkezlerine yansıtılmıştır. Kent merkezlerindeki yeni tip yapıların yanında yol ve caddelerin geniş ölçekte tasarlanması eskiyi yıkarak yerine yeniyi inşa etme arzusunu göstermiştir. Nitekim dönemin kent tasarımcısı Haussmann eskimiş Paris’i yıkarak yerine yeni Paris’i inşa etmiştir. Eski ve hasta bir bedene benzetilen kent dokusu imar faaliyetleriyle ortadan kaldırılırken yeni Paris, sağlıklı bedene kavuşturulmuştur. Paris gibi kentlerin sağlıklı

bir yapıya kavuşturulması ideal kent arayışlarında “yıkıcı yaratıcılık” sürecini de kaçınılmaz kılmıştır. Bu süreçte kentin eskimiş ve izbe alanları ortadan kaldırılarak büyük iş merkezleri ve modern konutlar inşa edilmiş, sokak ve caddeler ise yoğun trafik akışına uygun hâle getirilmiştir. Kent merkezleri endüstriyel-kapitalist bakış açısının amaçları doğrultusunda ve ilerlemeci bir yapıda dönüştürülmüştür.

Son yüzyıllarda tasarlanan ideal kent modellerinin bir kısmının ilerlemeci yapıda, diğer kısmının ise geçmişe özlem duyan bir yapıda olduğu görülmüştür. Howard gibi ütopyacı düşünürlerin ideal kent tasarımları geçmişe özlem duyarken, Haussmann ve Le Corbusier gibi mimarların çalışmaları ise geleceğe dönük bir yapıda şekillenmiştir (Dostoğlu, 1988). Geçmişin bozulmamış kırsal toplumuna özlem duyan ve kentsel mekânı doğa ile bir bütün olarak ele alarak yeniden düzenlemeyi amaçlayan ütopyacılar ile geçmişle tüm bağlarını koparıp kentlerde teknik ilerleme ve düzeni esas alan ütopyacıların ideal kent tasarımları birbirinden farklılık göstermiştir. Dolayısıyla son yüzyıllardaki ideal kent arayışları, ütopyacı düşünürlerin geçmişe özlem ve geleceğe dair beklentileri doğrultusunda farklı şekillenmiştir. Bu farklılık sanayileşme ve yeni kapitalist sistemin kent merkezlerinde giderek yoğunlaşmasından kaynaklanmıştır. Sonuç olarak modern ütopyacı düşünür ve mimarların ortaya koydukları tasarımlar, imkânsız hayaller değil aksine insanların yaşadıkları kentleri ve toplumsal düzeni daha iyiye doğru dönüştürme çabalarıdır. Bu nedenle modern ütopyacı düşünürlerin temel özelliği, geçmiş ütopyacılarından farklı olarak tasarlamış oldukları ideal kent modellerini fiziksel olarak uygulamaya geçirip toplumsal mekânı kökten değiştirmeleridir.

Etik Beyanı: Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Akademik İzdüşüm Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarına aittir.

Destek ve Teşekkür: Bu araştırmanın hazırlanmasında herhangi bir kurumdan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Araştırmanın tüm süreci makalenin beyan edilen tek yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir.

Çatışma Beyanı: Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Bacon F. (2008). *Yeni Atlantis*, (çev. Ç. Dürüşken). İstanbul: Kbalcı Yayınevi.
- Bayka, M. H., (2011). Ütopya ya da Başka Bir Dünyanın Olabilirliği Üzerine. *Güneş Ülkesi, içinde* (7-20). (çev. S. Bağdatlı). İstanbul: Say Yayınları.
- Berman, M. (2013). *Katı Olan Her Şey Buharlaşıyor*, (çev. Ü. Altuğ, B. Peker). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Campanella, T. (2011). *Güneş Ülkesi*, (çev. S. Bağdatlı). İstanbul: Say Yayınları.
- Dostoğlu, N. T. (1988). Utopia and Determinism: Architectural Deterministic Thinking in Urban Utopias. *METU Journal of Faculty of Architecture*, 8 (2), 143-152.
- Dougherty, J. (1981). Broadacre City: Frank Lloyd Wright's Utopia. *Centennial Review*, 25 (3), 239-256.
- Ergin, O. N. (1995). *Mecelle-i Umur-ı Belediyeye*, (Cilt 2-3-4). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Fishman, R. (2016). *Yirminci Yüzyılda Kent Ütopyaları*, (çev. D. Toprak). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Giedion, S. (1959). *Space, Time and Architecture: The Growth of a New Tradition*, Cambridge: Harvard University Press.
- Harvey, D. (2008). *Umut Mekânları*, (çev. Z. Gambetti). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2010). *Postmodernliğin Durumu*, (çev. S. Savran). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harvey, D. (2012). *Sermayenin Mekânları*, (çev. B. Kıcı vd.), İstanbul: Sel Yayınları.
- Harvey, D. (2019). *Paris Modernitenin Başkenti*, (çev. B. Kılınçer). İstanbul: Sel Yayınları.

- Howard, E. (1902). *Garden Cities of To-Morrow*, London: Swan Sonnenschein & Co.
- Jacobs, J. (2011). *Büyük Amerikan Şehirlerinin Ölümü ve Yaşamı*, (çev. B. Doğan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Kostof, S. (2007). Majesteleri Kazma Yıkımın Estetiği. *Şehirler ve Sokaklar*, (ed. Z. Çelik, vd., çev. B. Altınok), (ss.15-34). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Kumar, K. (1990). Utopian Thought and Communal Practice: Robert Owen and the Owenite Communities. *Theory and Society*, 19 (1), 1-35.
- Kumar, K. (2003). Aspects of the Western Utopian Tradition. *History of the Human Sciences*, 16 (1), 63-67.
- Kumar, K. (2005). *Ütopyaçılık*, (çev. A. Somel). Ankara: İmge Kitapevi.
- Le Corbusier (2014). *Şehircilik*, (çev. P. Kotas). İstanbul: Daimon Yayınları.
- Miles, M. (2007). *Urban Utopias: The Built and Social Architectures of Alternative Settlements*, London and New York: Routledge.
- More, T. (2000). *Utopia (Mina Urgan'ın incelemesiyle)*, (2.b., çev. V. Günyol, vd.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mumford, L. (1922). *The Story of Utopias*, New York: Boni and Liveright Inc.
- Mumford, L. (1961). Bahçe Şehirler ve Modern Şehir Planlaması. (çev. R. Keleş). *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 16 (4), 175-187.
- Mumford, L. (1965). Utopia, the City and the Machine. *Daedalus*, 94 (2), 271-292.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent*, (çev. G. Koca, T. Tosun). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Owen, R. (2006). *Yeni Toplum Görüşü ve Lanark Raporu*, (çev. L. Akalın). İstanbul: Kaynak Yayınları.

- Ragon, M. (2010). *Modern Mimarlık ve Şehircilik*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Richardson, B. W. (1876). *Hygeia, a City of Health*, London: Macmillan and Co.
- Rosenau, H. (2007). *The Ideal City, Its Architectural Evolution in Europe*, London: Routledge.
- Steintrager, J. (1969). Plato and More's Utopia. *Social Research*, 36 (3), 357-372.
- Tafuri, M. (1976). *Architecture and Utopia: Design and Capitalist Development*, London: The MIT Press.
- Ward, S. V. (2002). Ebenezer Howard: His Life and Times. *Form Garden City to Green City*, (ed. K. C. Parsons, D. Schuyler), (ss.14-37). Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

MODERN UTOPIAN THINKERS' SEARCH FOR THE IDEAL CITY

Extended Summary

Aim:

The aim of the study is to reveal how the modern utopian Western thinkers' search for the development of the ideal cities in the modern era. Modern utopian thinkers have developed alternative new urban models to meet the needs of developed industrial societies and to respond to the deficient, inadequate and bad structure of the urban order. With the models developed, it is aimed not to partially rehabilitate the outdated urban fabric, but to transform the cities as a whole. With the changes experienced, irregular areas of the cities have been aimed at being modernized. Utopian thinkers and planners have tried to build modern structures by demolishing the old bad structures of the cities and tried to turn the streets and avenues into flat and open spaces.

Method(s):

The study is based on document analysis, a qualitative research method. In addition to the studies on utopia, it is analyzed what kind of a city utopian thinkers and designers were in search of in the modern period. Therefore, in this study, mainly historical research method is applied and text scanning method is used.

Findings:

Modern utopian thinkers have put forward alternative models to the inadequate, bad and irregular structures and cities where people live in developing social processes. By offering an alternative model to the existing social space, they have always described the need for an ideal and longed-for world or cities. While the need for ideal cities brought about the questioning of the past order and social space, it paved the way for future design and planning.

Conclusion and Discussion:

Cities, which were at the center of major social problems after the Renaissance, especially in the late 19th century, underwent

significant transformations with the idea of order and progress and the search for building new social spaces. The problems brought about by industrialization transformed cities into a chaotic state and urban centers took on a bad appearance. In this direction, utopian thinkers have attempted to seek order by developing ideal city models despite the inadequate and poor appearance of urban spaces. While utopian thinkers and urban designers put forward ideal city models where modern society would live happily and meet all its needs, they also wanted to establish the ideal social order. In these urban designs and studies, scientific approaches and technical advancements have come to the forefront, while urban dwellers have been ignored.

In the mid-19th century, the principles of "order and progress" were reflected in city centers by utopian architects and thinkers in the form of boulevards, straight avenues, parks and artistic structures. In addition to new building types in city centers, the large-scale design of roads and avenues also demonstrated the desire to demolish the old and build the new. As a matter of fact, Haussmann, the urban designer of the period, demolished the old Paris and built the new Paris instead. By comparing Paris to a sick body, the old urban fabric was eliminated and the new Paris with a healthy body was built in its place. The restoration of cities like Paris to a healthy structure made the process of "destructive creativity" inevitable in the search for the ideal city.

In this process, obsolete and isolated areas of the city were eliminated, large business centers and modern residences were built, and streets and avenues were made suitable for heavy traffic flow. Urban centers were transformed in a progressive structure in line with the aims of the industrial-capitalist perspective. Therefore, the search for the ideal city in recent centuries has been shaped differently in line with utopian thinkers' longing for the past and their expectations for the future. This difference stemmed from the increasing concentration of industrialization and the new capitalist system in urban centers. As a result, the designs put forward by modern utopian thinkers and architects are not impossible dreams, but rather efforts to transform the cities and social order in which people live for the better. For this reason, the main characteristic of modern utopian thinkers, unlike past

utopians, is to physically implement the ideal city models they have designed and radically change the social space.